

CZ. FARKAS MÁRIA

**BALOGH JÓZSEF FOLYÓIRATA:
NOUVELLE REVUE DE HONGRIE ***

A két világháború közötti időszak szellemi életében fontos szerepet töltött be egy francia nyelvű magyar szemle, a *Nouvelle Revue de Hongrie*. Ez a folyóirat művelődéstörténetünk meghatározó fóruma volt, amely elsősorban hazai kulturális értékeket közvetített francia nyelven Európába, másodsorban pedig az európai értékek hazai megismertetésében és elfogadtatásában vett részt.

Az első világháborút követően Klebelsberg Kuno kultuszminiszter és az általa képviselt kulturális irányzat kiemelt feladatának tartotta a nyugati kapcsolatok kiépítését, valamint a magyar kultúra külföldi terjesztését és népszerűsítését, továbbá az ország gazdasági és politikai helyzetének megismertetését. Ezzel a politikával értett egyet Balogh József, a *Nouvelle Revue de Hongrie* folyóirat szerkesztője is, amikor a következőket írta: „A múlt világháborút nem a harctéren veszítette el a magyarság, hanem a nyugat-európai közvéleményben: a magyarnak azzal a képével szemben, amelyet ellenfelei állítottak a világ elé, nem tudott olyan képet vetíteni, amely meggyőző erővel védhette volna meg jogait. Ezért a magyarságról szóló külföldi irodalom az önvédelem parancsoló érdeke.”¹

Ebben a szellemben indul el a *Nouvelle Revue de Hongrie* 1932-ben. Anyagi háttérét a Külügyminisztérium és a Bethlen Istvánhoz közel álló nagytőkés csoportok biztosították, elsősorban Baranyai Lipót és Kornfeld Móric köre.

A folyóirat előzménye a *Revue de Hongrie* című francia nyelvű szemle 1908-ban jelent meg először Huszár Vilmos szerkesztésében. A folyóirat mögött a Budapesti Francia Irodalmi Társaság állt, melynek célja az volt, hogy nemzetközi műveltségi viszonyainkat a németekhez kötött egyoldalúságból kiemelve és hozzákapcsolja a francia műveltséghez. A havonta megjelenő folyóirat nemcsak a magyar kulturális, gazdasági és politikai életnek a külföld figyelmére érdemes mozzanatait mutatta be, hanem a

* A dolgozat része a Gondolat Kiadónál közelesen megjelenő doktori munkának.

¹ A nemzeti önismeret eszközei. In: Magyar Csillag, 1942. 4. 620.

francia kulturális és társadalmi életet is közvetítette felénk. 1931-ben Huszár Vilmos halálával lezárul a folyóirat történetének első szakasza, folytatásaként létrejön a *Nouvelle Revue de Hongrie*.

A folyóiratot a Société de la Nouvelle Revue de Hongrie hívta életre, mely társaság 1931-ben alakult. Megalapításakor Apponyi Albert és Bethlen István voltak a társelnökei. Apponyi Albert halála után 1933-tól a társelnöki szék üres maradt, majd 1938-ban Esterházy Móric töltötte be ezt a helyet. A társaság alelnöke Praznovszky Iván volt. A szerkesztőbizottság elnöki feladatait Teleki Pál látta el. A végrehajtó bizottság elnöke Teleszky János volt. A főszerkesztő a folyóirat megindulásától 1939-ig Ottlik György, majd Láng Boldizsár vette át ezt a feladatot. A társaság főtítkára Eckhardt Sándor volt, majd 1940-től Zolnai Béla.

Az 1932-től 1944-ig megjelenő folyóiratot Balogh József szerkesztette. A szerkesztő nevét ma már kevesek ismerik. „Szürke eminenciás volt, ám e különös évtized egyik legbonyolultabb összetételű szellemi embere is egyúttal”² – mondja róla Passuth László.

Balogh József³ filozófiai tanulmányokat folytatott, az ókeresztény irodalom és a kora középkori történelem nemzetközileg elismert szakértőjeként és kutatójaként tartották számon. Egyik kigondolója és első titkára volt a Magyar Szemle Társaságnak. Ez a társaság folyóiratával és könyvsorozataival a húszas évek végén a konzervatív kormánypárt mellé egy tágabb értelmiségi szakemberréteget igyekezett megnyerni. A Magyar Szemle Társaság alapítója Bethlen István és Kornfeld Móric volt. A társaság főtítkári feladatait Balogh József látta el. 1932-ben a Parthenon, a Klasszikus Műveltség Barátai Egyesületének alapító tagjai között is ott van, ahol a kiadványok szerkesztési és kiadási ügyeivel foglalkozott.

² PASSUTH László: *Balogh József*. In: *Magyar mártír írók antológiája* (szerk.: KERESZTURY Dezső – SÍK Csaba), Magvető Kiadó, Bp. 1970. 103.

³ Főbb művei: „*Vasa lecta et pretiosa*”, *Szent Ágoston confessiói* (Bp. 1918.), „*Voces pa ginarum*” *Adatok a hangos olvasás és írás történetéhez* (Bp. 1921. németül Leipzig, 1927.), *Szent Gellért és a „symphonia Hungarorum”* (Bp. 1926.), *A magyar műveltség sorsa* (Bp. 1927.), *Rex a recte regendo.* (Cambridge, 1928.), *A magyar királyság megalapításának világtörténeti háttére* (Századok, 1932.), *A klasszikus műveltségért.* (Bp. 1934.), *Libellus de institutione morum*, *Szent István Intelmei (Scriptores rerum Hungaricum, II.* Bp. 1938.), *Szent István „Intelmei”-nek forrásai* (Bp. 1936.). Fordításai: Harnack, Adolf von: *A szerzetesség. Ideáljai és története* (Bencze János álnéven, Bp. 1911.), *Szent Ágoston Vallomásai 1–2.* (Bp. 1943.).

1931-ben megszervezi a Société de la Nouvelle Revue de Hongrie-t, és 1932-ben elindítja a *Nouvelle Revue de Hongrie* folyóiratot. Kezdetben a *Magyar Szemle* és a *Nouvelle Revue de Hongrie* szerkesztőbizottsága közös volt (Bethlen István, Gombocz Zoltán, Gratz Gusztáv, Gyalókey Jenő, Herczeg Ferenc, Hóman Bálint, Jancsó Benedek, Kenéz Béla, Kornfeld Móric, Kornis Gyula, Leopold Antal, Magyary Géza, Petrovics Elek, Ravasz László és Szekfü Gyula). Balogh 1936-ban megvált a Magyar Szemle Társaságtól és önálló szerzői gárdával szerkeszti tovább folyóiratát, amelynek angol nyelvű testvérlapjaként elindítja a *Hungarian Quarterlyt*. A Society of the Hungarian Quarterly főtítkára 1935-től 1944-ig.

Balogh József a magyar műveltség ügyét elsőrendű nemzetpolitikai feladatnak tartotta. A klasszikus nyelvek ismerete mellett szükségesnek vélte, hogy a „nemzet elitje” a nagy népek nyelvén is értsen és beszéljen. Láta, hogy az első világháború után a Duna völgyében olyan bonyolult helyzet alakult ki, mely az értelmiség nyelvi szükségletére is hatással volt. A nyelv segítségével új távlatokat látott a magyarság nemzetközi boldogulása előtt.

Balogh a francia orientáltság híve volt, noha tisztán látta a német kapcsolatok fontosságát is. Lényegesnek tartotta a német nyelv ismeretét a világhatalmi viszonyok, a Német Birodalommal és Ausztriával való kapcsolatok miatt, de nézete szerint, az az idegen nyelv, amely a magyarságot Európához kapcsolja, mégis inkább a francia. Ez a nyelv a diplomácia és a nemzetközi érintkezés nyelve is. Úgy gondolta, hogy a kor tudományos és irodalmi életének is sokkal inkább kell Párizshoz igazodnia, mint az addig történt. Korábban Bécs-Berlin volt a tájékozódási pont, most azonban a politikai és gazdasági helyzet új orientációt igényel. Az 1930-as évek közepén úgy érvelt, hogy: „Ha valaki önmagát illúziókba ringatva, kétségbe vonná Franciaország nagypolitikai jelentőségét a legutóbbi félesztendő diplomáciai eseményei megtaníthatták a valóságra. Hogy bennünket olyan hatalmi szerkezet ölel körül, melynek legalább is egyik fókusza Párizs, annak ránk nézve nemcsak gyakorlati, hanem nyelvi és szellemi következményei is vannak. A francia politika, szellem és gazdaság világát nem eltávolítani, hanem közelíteni kell Budapesthez.”⁴ Ezek a gondolatok valósulnak meg a *Nouvelle Revue de Hongrie* folyóiratban és szerkesztői munkájában.

⁴ *Nyelvismeretek a nemzet életében*. In: Magyar Szemle, 1935. I. 171.

Balogh József különös alakját és szinte küldetés fontosságú szerkesztői és értelmiségsszervezői munkáját kortársainak visszaemlékezései emelték ki a feledés homályából.

Passuth László tíz éven át volt munkatársa a szerkesztőségben. A *Nouvelle Revue de Hongrie*-ban ő szerkesztette a lapszemlét, a «La presse et les revues» -t. Számára „Balogh József egyike volt a legjobbaknak, akiket e különös kor színen hagyott.”⁵ Ő volt a Szerkesztő, akitől nagyon sokat tanult. Visszaemlékezésében utal arra, hogy Balogh József információinak politikai részét jórészt konzervatív, németellenes és diktatúraellenes, gyakran főrangú s főpapi körök véleményéből merítette. Ami a humaniorákat, az intellektuális világot illette, ott nagy biztonsággal tájékozódott saját liberális ízlése szerint. A legkitűnőbb fiatal írókat, tudósokat nyerte meg a maga és két folyóirata számára.

Frank Tibornak – aki könyvében egy fejezetet ír a *Hungarian Quarterly*-ről – sikerült még a hetvenes években megszólaltatni néhány élő kortársat (Illyés Gyulát, Passuth Lászlót). Itt írja Baloghról:

„Balogh was a strange man. As a converted Jew, he was unlike to get a position in either the University or in politics, and was bound to remain on the fringes of Hungarian high society in the 1930's. (...) his immense industry, voracious appetite for work, encyclopaedic knowledge, excellent diplomatic abilities and organizational genius helped him to create an indeed unique position out of his editorial job, that of the éminence grise of the pre-war decade.”⁶

Hubay Miklós egyetemi évei végétől a két idegennyelvű folyóirat közös szerkesztőségében dolgozott. Ő a szerkesztő titkára volt. Úgy emlékezett mesterére, hogy olyan sokoldalú volt, mint egy Széchenyi István, aki egyszerre akart behozni minden lemaradást, és ugyanolyan geológiai feszültségekkel terhes lélek volt ő is. Balogh Széchenyit követő taktikával művelte, hogyan kell egymással összehozni a magyar szellemi és politikai

⁵ PASSUTH László: i.m. 103.

⁶ FRANK Tibor: *Ethnicity, Propaganda, Myth-Making*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1999. 269: Balogh furcsa ember volt. Konvertita zsidó lévén, kevés esélye volt arra, hogy akár az egyetemen, akár a politikában szerephez jusson, így kénytelen volt a harmincas évek magyar társadalma felsőbb rétegének szélén maradni. [...] hatalmas vállalkozása, munkabírása, enciklopédikus tudása, diplomáciai képessége, szervezőkészsége olyan kivételes pozíciót biztosított neki, hogy ennek segítségével szerkesztői munkája során a II. világháború előtti időszak szürke eminenciásává vált.

élet képviselőit. Ebbe az új Széchenyi Istvánba egy szertartásmester is bele volt bújtatva. Mindennek megadta a módját. Mindennapi ebédmeghívásain és félévenként adott estélyein a grófok, az iparbárok és a szerzetes rendfőnökök mellett ott voltak a szellemi élet képviselői is. „A vendégek és a menü összeállítása minden egyes ebédre körültekintő aggálllyal történt. A vendégek közül (...) senki sem sejtette, hogy milyen finom protokoll és gasztronómiai mérlegelések eredményeképp ülnek ők együtt és eszik azt, amit esznek.”⁷

Balogh sokat utazott, széles ismeretségi köre volt és sok kiváló tudóst hozott Magyarországra, így a Magyarországra látogató európai kiválóságok szinte kivétel nélkül kapcsolatba kerültek vele. Szerkesztőségében – és az ugyancsak onnan igazgatott Parthenonban – megfordult a magyar szellemi élet jelentős része. Gyergyai Albert szinte mindennapos vendég volt, Illyés Gyula is gyakran járt be. De megfordultak ott az egyes tudományágak jeles képviselői és a legjobb esszéírók, Halász Gábor, Sötér István, politikusok, külföldi diplomaták s a legjobban tájékozott külpolitikai újságírók: Frey András, Gogolák Lajos. „Sóváran gyűjtött maga köré minden szellemi értéket. Lámpással kutatott a legkisebb után is.”⁸

Szegedy-Maszák Aladár visszaemlékezésében felidézte, ki mindenkivel találkozott Balogh Józsefnél: „Az ő révén találkoztam a budapesti francia követség tagjaival, Bartillat-val, az egyik titkárral, Georges Deshusses-szel, a sajtó és kulturális attaséval, Ritterrel, a Havas emberével. Ugyancsak nála találkoztam Esterházy Móriccal.”⁹ Máshol azt írja: „Illyés Gyulával is nála ismerkedtem meg, amit azóta is életem nagy pluszának tartok.”¹⁰

A *Nouvelle Revue de Hongrie* művelődéspolitikai és kulturális szemle első száma 1932 januárjában jelenik meg. Az új folyóirat dupla évfolyamszámozást tüntet fel, folytatva a Huszár Vilmos szerkesztette *Revue de Hongrie*-t. Az első számon a következő olvasható: 25. (1.) évfolyam 46. kötet, 1. szám. Majd a folyóirat megszűnésekor, 1944 márciusában: 37.

⁷ KABDEBÓ Lóránt: *Hubay Miklós*. In: *A háborúnak vége lett*. Bp. Kozmosz könyvek, 1983. 15.

⁸ KABDEBÓ Lóránt: i. m. 14.

⁹ SZEGEDY-MASZÁK Aladár: *Az ember ősszel visszanéz ...* (Egy volt diplomata emlékiratából) *Európa-História*. Bp. 1996. I. 306.

¹⁰ SZEGEDY-MASZÁK Aladár: i. m. II. 54.

(13.) évfolyam 70. kötet. 2. szám. (A tizenkét év alatt 25 kötetben 133 szám jelent meg.)

A folyóirat külalakja, formája, felépítése a tizenhárom évfolyam alatt lényegileg nem változott, kivéve a terjedelmét. Az utolsó évfolyamok számai rövidebbek lettek, ami a háborús papírhányra vezethető vissza. Az 1939. októberi számban a szerkesztőség közli is, hogy papírtakarékosság miatt kevesebb oldalon jelennek meg írások. Így az eddigi átlagban száz oldalas számok után az októberi szám negyvennyolc oldal, s az ezután következő számok hasonló terjedelműek.

A szemle programja szinte minden számban olvasható a borítólapon belső oldalán: „La Nouvelle Revue de Hongrie se voue à la noble tâche qu'indiquent son titre et la langue dans laquelle elle paraît: renseigner en français, dans une langue mondiale, tous ceux qui parlent et lisent cette langue, et en premier lieu ceux dont elle est la langue maternelle, sur l'évolution littéraire et artistique, ainsi que sur les problèmes économiques de la Hongrie, de la nation hongroise. La Nouvelle Revue de Hongrie se fera en outre un devoir spécial de refléter, miroir fidèle et consciencieux, la vie intellectuelle et les problèmes économiques, politiques et sociaux des voisins de la Hongrie, des autres pays du Danube.”¹¹

Lentebb ez olvasható: „En lisant la Nouvelle Revue de Hongrie vous êtes renseigné sur toutes les questions d'actualité en Hongrie et dans les pays du Danube, vous connaîtrez la littérature et l'art hongrois et vous saisirez les répercussions des grands problèmes mondiaux sur cette partie de l'Europe en écoutant les échos qui vous en reviendront par cette voie. (...) Pour connaître ses problèmes, il faut étudier ceux des autres. Lisez la Nouvelle Revue de Hongrie paraissant le premier de chaque mois.”¹²

¹¹ A Nouvelle Revue de Hongrie annak a nemes feladatnak szenteli magát, amit címe és a nyelv, amelyen megjelenik jelez: franciául, egy világnyelven ismereteket adni mindazoknak, akik beszélnek és olvassák ezt a nyelvet, elsősorban azonban azoknak, akiknek ez az anyanyelve. Célja, hogy tájékoztasson az irodalom és művészetek eredményeiről, Magyarország gazdasági kérdéseiről, a magyar népről. A Nouvelle Revue de Hongrie ezen felül egy sajátos feladatot végez, miszerint a Magyarországgal szomszédos és a Duna menti népek szellemi életének, gazdasági, politikai és társadalmi kérdéseinek hű tükrét adja.

¹² Aki a Nouvelle Revue de Hongrie -t olvassa, ismereteket szerez minden magyar és Duna menti aktuális kérdéstről, megismeri a magyar irodalmat és művészetet, megtudja, hogyan hatnak a világ nagy kérdései Európának erre a térségére.[...] Ha az ember meg akarja ismerni a saját problémáit, a másokéit is tanulmányozni kell. Olvassák a Nouvelle Revue de Hongrie-t, amely minden hónapon elsőjén jelenik meg.

A folyóirat tematikáját vizsgálva azt látjuk, hogy minden szám tartalmaz egy-egy tanulmányt, elsősorban a magyar politika s gazdaság történeti és aktuális kérdéseiről, ezen kívül folyamatos áttekintést nyújt a világpolitika minden nagy eseményéről. Györy János mutat rá, hogy a nagy korszakfordulók mindig valami szinkretizmus jegyében állnak. Az első világháború utáni időszakban a politika állt az érdeklődés középpontjában, így a politikai problémák és a szépirodalom termékeinek szinkretizmusa a folyóiratokban is kimutatható. Erre az időszakra egy új típusú folyóirat volt jellemző, amely csak felerészben nevezhető annak, mert külsejével és belső tartalmával átmenetet képez a tulajdonképpeni folyóirat és a napilap között. A folyóirat a könyvet helyettesíti, eredeti rendeltetése a könyv nivójának megfelelő, de rövidebb lélegzetű tanulmányok közlése. A magyar közélet legégetőbb kérdéseinek bemutatása a napilapok feladata. Időszerű kérdéseknek a könyv nivójára való emelését tűzték ki célul a folyóiratok. Még a szépirodalmi jellegre igényt tartó lapok is az élet aktuális oldalát fordítják az olvasó felé, gyakran előtérbe helyezve a társadalompolitikát. A *Nyugat* is a tiszta szépirodalom jegyében indult meg, majd elkezdett történelmi és szociológiai kérdésekkel is foglalkozni. Valamennyi – Györy János meghatározása szerinti – új típusú folyóiratot jellemez továbbá egy másik motívum: fedőlapjukon egy-egy sűrített jelszó található.¹³

Ilyen típusú folyóirat volt a *Nouvelle Revue de Hongrie*, ahol jól megért egymás mellett az irodalom, a politika és a gazdaságtan, a borítólapján pedig megtaláljuk az adott számnak egy mondatba sűrített mondani- valóját, például: *HONGRIE, HUMANISME, LATINITÉ; LA LIBERTÉ HUMAINE; LA CONFÉDÉRATION DANUBIENNE* stb.

Passuth László bemutatásában olvasható: „Magyar folyóirat, így hordja a magyar szellemi életnek kissé montageszerűen egymásra fotografált, néha szeszélyesen szerteágazó vonásait. Problémákat vet fel, melyek a mieink, emberek portréját rajzolja meg, akik a mi nyelvünkön szólaltak csak meg, műveket igyekszik megvilágítani, melyeknek talán csak itt van értelme. Mindezt francia nyelven teszi, egy képzeletbeli olvasó kedvéért, aki valahol, nyugaton hűvös izoláltságban él. Ez a félelmes imaginárius olvasó – semmit, vagy csak nagyon keveset tud mindazokról a kérdésekről, melyekről a Revueben hallani fog. Így persze a problémákat néhány rövid sorban kell felvázolni előtte, könnyeden, de mégis biztos kézzel, mert ez

¹³ Vö. GYÖRY János: *Új magyar folyóiratok*. In: Magyar Szemle, 1933. I. 47–54.

az idegen nem szereti, ha túlságosan tanítják, ízlése kifinomodott minden iránt, ami propagatív beállításnak minősülhetne.”¹⁴

A *Nouvelle Revue de Hongrie*-ban szereplő tanulmányok hivatalosan elismert tudós szakemberek tollából származtak, mint például Gratz Gusztáv, Eckhardt Tibor, Pethő Sándor, Bethlen István, Teleki Pál, Szekfű Gyula, Hóman Bálint. Kiváló szerzői gárda társult hozzájuk irodalmárokból, művészettörténészekből és néprajzkutatókból.

A folyóirat tematikája igen sokszínű: számos cikk jelent meg Magyarország és Európa viszonyáról, részletesen foglalkozott a folyóirat a Magyarországtól elszakított kisebbség problémáival, s elmondható, hogy a búza árától a tőzsdéig minden téma szakszerű feldolgozást nyert. Olvashatjuk például Bethlen István tanulmányát Magyarország kisebbségi politikájáról (*La Hongrie et son problème de minorité*, 1933. II. 531.), vagy Eckhardt Tibor írását az agrárválságról: (*La coopération des pays danubiens et la crise agricole en Hongrie*, 1932. I. 322.).

A tanulmányok után találjuk a «Chronique du mois» rovatot, ahol aktuális gazdasági, kulturális és politikai események szerepelnek. Minden számban van lapszemle, a «La presse et les revues», amit tíz éven át Passuth László szerkesztett, figyelemmel kísérve elsősorban a *Nyugat*, a *Szép Szó*, a *Napkelet*, a *Budapesti Szemle*, a *Katholikus Szemle* és a *Magyar Szemle* folyóiratokat. „Az összeállítás azt a célt szolgálta, hogy a franciául olvasók körében olyan magyarságképet alakítson ki, mely – bár objektív alapokon nyugszik – mégis humanisztikusabb, történelmi tapasztalatokat értékelőbb, mint amilyen közéletünk a valóságban volt.”¹⁵

Még egy rovattal bővült általában a folyóirat: a «Nouvelles Economiques et Financières» résszel. A folyóirat végén kapnak helyet a könyvismertetések, a «Les livres» című rovatban, ahol új magyar és a hazai figyelemre érdemes európai és amerikai kiadások találhatnak kommentárra.

Irodalmi válogatásában a lap arra törekedett, hogy megrajzolja a magyar irodalom arculatát a XV. századtól az 1930-as évekig úgy, hogy irodalmunk történetéből a legjellegzetesebb alkotásokat adja az olvasó kezébe. Nyomon követhetjük irodalmunk jelentősebb korszakait, íróit és költőit a középkoron, a reneszánszon, a humanizmuson, a felvilágosodáson és a reformkoron keresztül a Trianon utáni időszakig, bár válogatása első-

¹⁴ PASSUTH László: *Széljegyzetek egy Indexhez*. In: Magyar Csillag, 1943. II. 346.

¹⁵ PASSUTH László: *Barlangképek*. Szépirodalmi Kiadó. Bp., 1978. 414.

sorban a kortárs, vagy a majdnem kortárs századforduló irodalmából merít. Az irodalmunkról szóló mozaikok a maguk dimenziójában szinte az egész magyar irodalmat az olvasó elé vetítik. Az az általános tendencia figyelhető meg, hogy a folyóirat bemutat egy-egy író, költő, majd művészetének megértéséhez adalékként közli egy-egy jellemzőnek tartott vers, novella vagy regényrészlet fordítását.

A köteteket lapozva azt láthatjuk, hogy a legtöbb tanulmány, vers és próza a *Nyugat* íróit fordítja franciára. Az első nemzedékének legjava szerepel itt: Ady Endre, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Móricz Zsigmond, Kaffka Margit, Krúdy Gyula, Laczkó Géza, Tóth Árpád, Tersánszky Józsi Jenő. Az irodalmi szemelvények előtt olvasható ismeretések a kor legjobb irodalmárainak tollából származnak. Ady Endrét például Babits Mihály mutatta be, Kosztolányi Dezsőt pedig Schöpfung Aladár.

A *Nyugat* második és harmadik nemzedékébe tartozó írók és költők közül a következőkkel találkozhatunk a folyóirat irodalmi válogatásában: Illyés Gyula, Hevesi András, Ottlik Géza, Kodolányi János, Márai Sándor, Molnár Ákos, Szabó Lőrinc, Erdélyi József, Pap Károly. Közülük Márai Sándor neve bukkan fel a legtöbbet, hét szemelvény olvasható tőle.

A magyar irodalmat ismertető tanulmányok szerzőinek névsora is azt mutatja, hogy Balogh József igényes folyóiratot szándékozott létrehozni. Itt is a *Nyugat* esszéíróival találkozunk a legtöbbet: Cs. Szabó László, Földessy Gyula, Gyergyai Albert, Illés Endre, Halász Gábor, Schöpfung Aladár, Sötér István, Szerb Antal nevével.

A haladó európai szellemet képviselő *Nyugat* köre mellett megtaláljuk a korszak konzervatív irodalmának képviselőit is. Közülük kitüntetett figyelemben részesül Herczeg Ferenc. Bemutatja még a folyóirat Tormay Cecile-t, Földi Mihályt, Harsányi Zsoltot, Zilahy Lajost, valamint az ugyancsak a konzervatív írói körhöz kapcsolódó Komáromi Jánost. Megismerhet az olvasó néhány katolikus író és költő, Mécs Lászlót, Nyíró Józsefet, Prohászka Ottokárt.

A korabeli magyar drámairodalom is képviselve van a folyóiratban, Heltai Jenő, Molnár Ferenc és Hunyadi Sándor személyében, – a már említett – Herczeg Ferenc és Zilahy Lajos mellett.

Jelen van a kisebbségi magyar irodalom is, ezen belül kiemelt helyet kap Erdély irodalma, elsősorban Kós Károly, Tamási Áron valamint Kuncz Aladár személyében. A folyóirat lapjain megemlékeznek a

Noirmoutier-ba internált magyar íróról, s egy-egy szemelvénnel szerepel még Ignác Rózsa és Karácsony Benő. Szerepel Kisbán Miklós írói néven Bánffy Miklós, valamint Makkai Sándor, és felfedezhetjük még Aranka György nevét is, akit Erdély Kazinczyjaként mutat be Jancsó Elemér.

A korabeli jelesebb hazai írók közül kevesen voltak, akiknek ne jelent volna meg írása a *Revue*-ben. Ez a válogatás egyaránt jelez ideológiai és szellemi tágasságot. A szerzők között megtalálható protestáns éppúgy, mint katolikus; például Révész Imre és Sík Sándor, vagy konzervatív és liberális, például Herczeg Ferenc és Kaffka Margit. A szerkesztő felkarolta a fiatalokat is, például Illés Endrét, vagy Ottlik Gézát.

Kétségtelen, vannak olyan jeles írók, költők, akik kimaradtak ebből a magyar irodalmat reprezentáló válogatásból. (Mai szemmel a két világháború közötti időszak irodalmát bemutató válogatásban biztosan helyet kapna József Attila, Radnóti Miklós vagy akár Németh Andor, már csak francia kötődésük miatt is.) Mint minden válogatásban, itt is kétségtelenül számos szubjektív tényező játszhatott közre. Mindenesetre a *Revue*-ben kiválasztott személyek voltak Balogh József és szerkesztőtársai számára bizonyos értelemben és mértékben a magyar irodalom reprezentánsai.

Ebben a sajtóorgánumban Balogh József mögött így is irodalmunk legjobbjai sorakoztak fel, akik közül sokan a francia irodalom alkotásait fordították magyar nyelvre olyan sikeresen, hogy írásaik művészi értéke gyakran felér az eredeti értékével. A francia irodalmat tolmácsoló irodalmáraink reménykedtek abban, hogy az irodalmi csere a két ország között kölcsönös lehet. Azon voltak, hogy a franciák felismerjék a magyar irodalom sajátos értékeit s távolabbi céljuk az volt, hogy a magyar alkotások beilleszkedjenek a nagyvilág irodalmi alkotásainak sorába.

Balogh József fontos szerepet tulajdonított annak, hogy a *Nouvelle Revue de Hongrie* olvasója kultúránk értékei között építészetünkkel, festészetünkkel és szobrászatunkkal is megismerkedjen. Közel kétszáz tanulmány foglalkozik ezekkel a területekkel, így csupán a magyar irodalmat bemutató tanulmányok száma haladja meg a művészeteket bemutató írások számát. A folyóiratban szereplő tanulmányok művészetünk történetéből adnak válogatást, kiemelve az európai művészetnek a magyar művészetre nézve irányt adó stílusait. Megismerhet az olvasó egy-egy kiemelkedő művészegyéniséget és művészi alkotást. A tanulmányokhoz legtöbb esetben jó minőségű illusztráció van mellékelve.

Az olvasó figyelmébe ajánlott értékeink között jelentős helyet kap építészeti kultúránk. Eléje tárulnak az ország építészeti emlékei, melyek a nemzeti múlt történeti dokumentumait alkotják. Az itt szereplő írások a két világháború közötti időszak ismert művészettörténészeitől származnak, közülük Bierbauer Virgil nevével találkozunk legtöbbször, de gyakran szerepel írásával Csatkai Endre, Dercsényi Dezső, Entz Géza, Gosztonyi Gyula.

Megindulásától kezdve a képzőművészet, ezen belül elsősorban a festészet rendszeresen jelen volt a lap hasábjain igyekezvén az európai olvasónak bemutatni mindazt, amit a magyar szellem az évszázadok folyamán ezen a terén létrehozott. A ismertetések nagy részét Farkas Zoltán, François Gachot, Genthon István, Oltványi-Artinger Imre, Ybl Ervin, Gerevich Tibor és Kállai Ernő írták. A tanulmányok egy-egy magyar festő bemutatásával festészetünk történetébe adnak bepillantást, ismertetve a Magyarországon megjelent főbb eszmeáramlatokat, egyes festőink életútját, munkásságát és egy-egy jellegzetes munkáját.

Feltárul a magyar népi kultúra páratlan gazdagsága is, sok esetben a már elmúlóban lévő műveltség-világ elevenedik meg. Olvashatunk tanulmányokat a szellemi néprajz, a folklór köréből: megismerheti az olvasó a magyar népköltészet különféle formáit: a népdalt, a népballadát, a mesét, a táncot, a szokásokat és a néphitét. Helyet kap a tárgyi néprajz, azaz az anyagi műveltség néprajza: a gazdálkodás különféle formái, a ruházkodás, a népi mesterségek. Végül a társadalmi néprajz területét is érintik a tanulmányok: a népi társas élet szabályait, a családot, a faluközösséget.

A tanulmányok írói a magyar néprajztudomány neves kutatói: Bálint Sándor, aki a magyar vallási néphagyományokról ír, Györffy István az Alföld etnográfusa, Ortutay Gyula a folklór kutatója, Solymossy Sándor, aki szintén a magyar folklorisztika vezető egyénisége, Szendrey Ákos, aki elsősorban a magyar néphit és népszokások kutatójaként vált ismertté, Viski Károly és Fél Edit a népi társadalom és népművészet kutatói. A folyóirat néprajzi válogatása törekedett arra, hogy a magyar jelleg szempontjából fontos, érdekes és jellemző tanulmányok jelentőségüknek megfelelően legyenek képviselve.

A szemle nemcsak hazai eredményeket közvetített Európába, hanem az európai szellem értékeinek hazai megismertetésében is részt vett. A *Revue* elsősorban Franciaországra figyelt, hiszen hazai közönségnek volt egy jelentős rétege, amely figyelemmel kísérte a franciaországi eseményeket.

Eckhardt Sándornak és Hankiss Jánosnak számos tanulmánya foglalkozik a francia irodalommal, a francia szellemmel, és annak magyarországi hatásával.¹⁶ A folyóirat ugyancsak látókörébe fogja a francia-magyar kulturális, gazdasági és politikai kapcsolatokat, s többször elemzi a trianoni döntést is.

Az 1930-as évek vége felé a Revue egyre határozottabban fordul Svájc felé. Az 1938-ban és 1939-ben kihirdetett zsidótörvényt követően ugyanis megélnék a kapcsolatok a két ország között, és a Magyarországról távozó tehetősebb réteg a semleges Svájcban keresett menedéket. Ezekre az eseményekre reagált a Revue Svájc felé nyitásával.

Kitekintett a folyóirat Olaszországra, Németországra, Ausztriára, Svédországra is, figyelte tehát az európai horizontot, nyomon követve mindazt, ami Európa gazdasági, politikai és kulturális életében történt. Fórumot biztosított a külföldi diplomatáknak, újságíróknak, politikusoknak, irodalmároknak, így mindazoknak, akik a legavatottabban ismertették az aktuális közép-európai helyzetet, valamint elhozták hazánkba az európai szellemet. A folyóirat hazai francia munkatársai elsősorban menekült hadifoglyok (Tomasi Boussaguet), diplomaták (Robert Dampierre követ, François Gachot kulturális attasé), valamint lektorok (Aurélien Sauvageot, Georges Deshusses).

A folyóiratban megjelent írások fordítását egy francia munkatárs, Henri Ancel végezte. Passuth László a következőképpen emlékezett rá: „A szerkesztőség komoly titkárság benyomását keltette, kitűnő modorú titkárokkal, franciául tudó gépírónőkkel, Ancel bácsival, a kedves fordítóval, aki évtizedekre visszamenőleg emlékezett cikkekre és megállapításokra, s felhívta az ember figyelmét, ha valamilyen cikkben – egy másik közleményhez képest – fogalmi ellentétet látott.”¹⁷ Máshol Henri Ancelről és fordítói munkájáról így ír: „A bölcs Ancel bácsitól, a Revue fordítójától sokat tanultam – hogyan kell írni, ha szövegemet arra szánom, hogy fordítás legyen belőle. A mondatok így rövidebbek, szabatosabbak lettek, fél szemmel mindig az idegen nyelvre kellett figyelnem. Kerülni illett a szel-

¹⁶ Alexandre ECKHARDT: *L'histoire de la littérature française en Hongrie*. 1932. II. 476, *Le premier philosophe hongrois et la pensée française* (George Bessenyei), 1938. II. 529, Jean HANKISS: *Victor Hugo en 1935*, 1935. II. 214.

¹⁷ PASSUTH László: *Gyilokjáró*. Szépirodalmi Kiadó, Bp. 1973. 250.

lemtörténeti stílusrendben akkor oly megszokottá vált undercurrenteket, homályosságokat, terjengős kitérőket, gondolatkapcsolásokat.”¹⁸

1943-ban megjelent egy *Index* kötet, amelyet Szöllősy Klára állított össze: *Dix années de la Nouvelle Revue de Hongrie, Index 1932–1942*, Société de la Nouvelle Revue de Hongrie, Budapest, 1943. A bevezetőben Zolnai Béla bemutatja a magyar-francia kapcsolatok rövid történetét és számadást ad a Revue tíz esztendejéről: „L’index de la Revue est le guide de ceux qui s’intéressent à ce «globe hongrois» qui, tout en étant isolé, ne s’est jamais dérobé à l’Europe. Plus tard on établira facilement le rôle et les mérites impérissables de la Revue dans les éclaircissements fournis au sujet de la Hongrie, dans la propagation de la culture hongroise et dans la préparation spirituelle de la révision du Traité de Trianon.”¹⁹ (Index, X. p.)

Balogh József folyóiratai a háború kitörése után is vitték a hírt Magyarországról a nyugati szövetségesek országaiba, valamint a semleges országokba, és onnan is jöttek a hírek Magyarországra. Ekkor látszott igazán, hogy a szerkesztő mennyi kapcsolatot teremtett folyóiratainak, hiszen a háború dúlta Európában is akadtak levelezőpartnerei. „Balogh megírta a maga mindennapi néhány palackpostáját, és nem is mind maradt válaszolatlanul (...). Tehát jöttek a levelek. Előbb közvetlenül, majd hogy mi is hadba lépegettünk: a semleges országokon át. A persze aztán egyre ritkulóbb (és becsesebb) híradásokat Veréb kisasszony másolta, és az érdekesebbek mentek a Revue és a Quaterly urainak. Videant consules! Vittem néha én is a postát a 44-es villamoson Bethlen Istvánnak.”²⁰ – emlékezett Hubay Miklós.

Balogh József két folyóirata a német befolyás magyarországi erősödésével kezdett veszélyes lenni mint a németbarátsággal szemben egy másik politikának a bázisa. „Bámulatos hierarchiában volt együtt e folyóiratok bizottságaiban mindenki, akire – nemzeti-casinói látókörből – számítani

¹⁸ PASSUTH László: i. m. 158.

¹⁹ A Revue indexe útmutató mindazok számára, akiket érdekel a „magyar glóbusz”, amely jöllehet elkülönült Európától, de sohasem bújt el előle. A jövőben majd fény derül arra, hogy milyen elévülhetetlen szerepet játszott és milyen érdemeket szerzett a folyóirat a Magyarországról szóló ismeretek terjesztésében, a magyar kultúra megismertetésében, valamint a trianoni szerződés revíziójának szellemi előkészítése terén.

²⁰ KABDEBŐ Lóránt: i. m. 16.

lehetett Magyarországon a háborúból való kiugrás esetén. A szervező, Balogh József aztán életével fizetett kártyavár remekművéért.”²¹

A német megszállást követően mindkét folyóiratát betiltották, neki pedig menekülnie kellett. Sorsának további alakulásáról több változat létezik. Hubay Miklós azt írja, hogy a szegedi jezsuiták rejtegették, ahol Borbély István volt a házfőnök, Balogh Józsefnek eszmetársa a patrisztikai tudományokban. Barátjára reverendát húzott és beültette a könyvtárba. Egy világi tanárnak szemet szűrt az új könyvtáros atya, aki mindentudó volt és hét nyelven beszélt. Ez vezette nyomra az üldözött után szimatolókat.

Dessewffy Gyula visszaemlékezése szerint Balogh a tihanyi apátság könyvtárában talált ideiglenes menedéket: „(...) amikor egy német őrzőparancsnoka faggatni kezdte és közben pocskondiázta a magyar múltat, Balogh Jóska nem bírta magával és kirobbant, leleplezte önmagát. Soha többé nem láttuk. Menekülés közben reszketett, alig lehetett elkerülni, hogy el ne árulja magát, de amikor viszonylagos biztonságban volt és szidalmazták a magyar múltat, nem félt többé. Ilyen kiszámíthatatlanok a félelem és bátorság reakciói.”²² Sok kéz nyúlt utána, a legmagasabb helyekről is, de azok az erők, amelyek ismerték Balogh József munkáját, nem engedték ki karmaikból. A Gestapo emberei 1944. április 2-án meggyilkolták.

Passuth László bensőséges vallomásában írja róla: „Ha barátok, régi ismerősök közt váratlanul felvillan Balogh József neve – mintha az emlékvilág egyedülálló fantomjával találnánk magunkat szemben: nem lehet tőle most sem elszakadni. (...) Csodáltuk elokvenciáját, tájékozódásának hatalmas sodrát, kapcsolatait, vonzásait és taszításait. Vitába alig lehetett szállni vele. S talán ez a probléma nyitja: hogyan lehet, hogy Balogh Józsefet, a humanistát, műfordítót, szerkesztőt, szellemi embert ily tökéletesen elfeledték. Olyannyira, hogy neki, aki nem menekült el innen, holott tehette volna, s életét adta ezért az országért, melyet a maga eszményei szerint – de haláláig szeretett – úgyszólván, mindmáig nem jutott nekrológ.”²³

²¹ KABDEBÓ Lóránt: i. m. 12.

²² DESSEWFFY Gyula: *Tanúvallomás*. Agroinform Kiadóház, Bp. 1997. 80.

²³ PASSUTH László: *Balogh József*. In: *Magyar mártír írók antológiája*. Bp. 1970. 104.

A folyóirat utóélete szempontjából említést érdemel, hogy a német megszállás után Hubay Miklósnak még sikerült kiadnia az utolsó számot Genfben. Erre így emlékezett vissza: „Március 19-én a németeknek első dolga volt, hogy a Revue szerkesztőségét feldúlták. Baloghot is keresték a lakásán. És az utolsó számot az Athenaeum nyomdában elkobozták. Ebből azért pár példány – éppúgy, mint a hasonló sorsra jutott Magyar Csillag utolsó számából is – megmaradt, s nekem is kihozott egyet valaki Genfbe. Ezt én még márciusban sokszorosítottam, és szétküldtem a svájci előfizetőknek. (...) Közép-Európa legelegánsabb folyóirata nyomorúságosan lestencilezve. S megírtam az előfizetőknek, (...) hogy fogadják emlékke a Revue utolsó számát, amelyet Magyarországon még a megszállás előtt szerkesztettek.”²⁴

Hubay Miklós Genfben még megjelentetett három számot: az 1944. júliusi 3. számot 36 oldalon, majd a szeptemberi és októberi 4. számot 134 oldalon, valamint a *Nouvelle Revue de Hongrie* címet viselő folyóirat utolsó, novemberi és decemberi 5. számát 98 oldalon. Ezt követően 1945 májusában elindította a *Revue de la Hongrie Nouvelle* című új folyóiratot.

A *Nouvelle Revue de Hongrie* közel tizenhárom éven át a Magyarországról szóló ismereteknek valóságos tárházát adta, egy korszak olvasható emlékanyagát. Látható, hogy a szerzők személyében a kor hivatalos politikája nagymértékben jelen volt. Ők alakították ki a folyóirat arculatát, s ezzel jelentősen hozzájárultak a külföldi közvélemény formálásához. Ezeknek az írásoknak a tükrében megtudhatjuk, hogy a két világháború között a külföldi közvéleményt formáló erők mit láttattak országunk gazdaságából, politikájából és kultúrájából, mit és hogyan akartak a magyarságról közölni. A szerkesztőnek, Balogh Józsefnek sikerült megnyernie a folyóirat számára a két világháború közötti időszak szellemi életének legjavát. Elvitathatatlan érdeme, hogy nagy szolgálatot tett Magyarországnak, hiszen a *Nouvelle Revue de Hongrie*-vel olyan színvonalas folyóiratot adott a franciául olvasó közönség kezébe, amellyel kevés kis nép dicsekedhetett. Ezt támasztja alá Louis de Vienne²⁵ magyarországi francia követ, aki jelentésében a következőképpen ajánlja ezt a szemlét a francia kulturális szervek figyelmébe: „Egy olyan francia, mégpedig jó francia

²⁴ KABDEBŐ Lóránt, i. m. 20.

²⁵ Louis de Vienne 1927–1934 között budapesti francia követ volt, majd a francia tájékoztatási minisztérium sajtóosztályának magyar referense.

nyelven szerkesztett folyóiratról van szó, amelynek egészében véve sikerült megőriznie objektivitását, amelyből szabályt csinált, s amely a Közép- és Kelet-Európában kiadott ilyen típusú publikációk között valószínűleg a legjobb.”²⁶

Felhasznált irodalom

- Balogh József: *A néma nemzet*. Bp. 1937.
- Balogh József: *A magyar műveltség sorsa*. Bp. 1927.
- Balogh József: *Nemzeti önismeret eszköze*. Magyar Csillag, 1943. II. 616–620.
- Balogh József: *Nyelvismeretek a nemzet életében*. Magyar Szemle, 1935. 94. 167–172.
- Dessewffy Gyula: *Tanúvallomás*. Bp. 1997.
- Frank Tibor: *Literature Exported: Aspects of the Hungarian Quarterly* (1934–1944). In: *Studies in English and American*, IV. (Szerk.) Bp. 1978. 255–282.
- Frank Tibor: *Ethnicity, Propaganda, Myth-Making*. Bp. 1999.
- Gál István: *Claudél és Maritain magyar kapcsolataihoz*. Vigilia, 1976. XLI. 7. 460–464.
- Győry János: *Új magyar folyóiratok*. Magyar Szemle 1933. 73. 47–54.
- Hankiss János: *A kultúrdiplomácia alapvetése*. Bp. 1936.
- Kabdebó Lóránt: *A háborúnak vége lett*. Bp. 1983.
- Kabdebó Lóránt: *A költő és egy szerkesztő*. In: *Mint különös hírmondó*. (Szerk.: Kelevéz Ágnes). Bp. 1983. 185–214.
- Keresztury Dezső – Sík Csaba (szerk.): *„S két szó között a hallgatás...”* In: *Magyar mártír írók antológiája*. Bp. 1970. 672.
- Klebelsberg Kuno: *Gróf Klebelsberg Kuno beszédei, cikkei és törvényjavaslatai 1916–1926*. Bp. 1927.
- Kókay Gy. – Buzinkay G. – Murányi G.: *A magyar sajtó története*. Pécs, 1988.
- Lakatos Éva: *Tallózás a magyar különszámok birodalmában*. Magyar könyv-szemle, 1996. 112. 206–222.
- Martonyi Éva: *Tallózás a Nouvelle Revue de Hongrie 1940-es évfolyamaiban*. In: *Magyar irodalom fordításokban: II Hankiss János Tudományos Ülésszak* (Debrecen, 1997. október 16–18). (Szerk.: Gorilovics Tivadar) Debrecen, 1998. 154–163.

²⁶ Vö. ROMSICS Ignác: *Francia-magyar kulturális kapcsolatok és a párizsi Magyar Intézet a két világháború között*, In: *Hagyományok és módszerek, Hungarológiai ismertetők*. 1990. 113.

- Ormos Mária – Majoros István: *Európa a nemzetközi küzdőtéren*. Bp. 1998.
- Passuth László: *Széljegyzetek egy Indexhez. Magyar Csillag*, 1943. II. 346–347.
- Passuth László: *Rézkor*. Bp. 1969.
- Passuth László: *Gyilokjáró*. Bp. 1973.
- Passuth László: *Barlangképek*. Bp. 1978.
- Romsics Ignác: *Francia-magyar kulturális kapcsolatok és a párizsi Magyar Intézet a két világháború között*. In: *Hagyományok és módszerek*. (Szerk.: Egyed Orsolya – Giay Béla – B. Nádor Orsolya). Bp. 1990. 109–127.
- Sauvageot, A.: *Magyarországi életutam*. Bp. 1988.
- Sötér István: *Magyar-francia kapcsolatok*. Bp. 1946.
- Szegedy-Maszák Aladár: *Az ember ősszel visszanéz ... (Egy volt diplomata emlékirataiból.)* Bp. 1996. I.–II.

MÁRIA CZ. FARKAS

La Nouvelle Revue de Hongrie: une revue de József Balogh

La Nouvelle Revue de Hongrie, revue mensuelle publiée en français, a joué un rôle important dans la vie intellectuelle de l'entre-deux-guerres. Cette revue, foyer influant de la culture hongroise, s'est proposé, d'abord et surtout, de transmettre en Europe les principaux acquis de son pays. D'autre part, elle a largement contribué à la propagation des valeurs européennes en Hongrie.

La politique culturelle des périodes bethlenienne et klebelsbergienne – qui ont fait suite à la Première Guerre mondiale –, a trouvé très important de faire connaître, à l'étranger la culture hongroise ainsi que la situation politique et économique du pays. József Balogh, rédacteur de *La Nouvelle Revue de Hongrie*, en accord avec cette prise de position, affirme que la propagation des valeurs hongroises offre, pour le pays, une sorte d'autodéfense.

Cette revue mensuelle est publiée durant une période de douze ans, de 1932 à 1944, pendant laquelle elle donne un tableau encyclopédique de son temps. Elle s'est mise dès le début au service du rapprochement intellectuel et de la bonne entente franco-hongrois.

La Nouvelle Revue de Hongrie mérite une place privilégiée dans notre histoire de la culture et de la presse.

